

Krzysztof Karpiesiuk*, Andrzej Parzonko, Barbara Jaročka*, Tomasz Kondraszuk****

**Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie,*

***Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie*

DOCHODOWOŚĆ GOSPODARSTW UJĘTYCH W FADN Z REGIONU MAZOWSZE I PODLASIE W 2014 ROKU

PROFITABILITY OF THE FARMS INCLUDED IN FADN OF THE MAZOVIA AND PODLASIE REGION IN 2014

Słowa kluczowe: FADN, analiza dochodu, Region Mazowsze i Podlasie

Key words: FADN, income analysis, Mazovia and Podlasie Region

JEL codes: Q12

Abstrakt. Celem badań była ocena wyników ekonomicznych i potencjału produkcyjnego gospodarstw rolnych z regionu Mazowsza i Podlasia ujętych w systemie FADN w 2014 roku (4498 gospodarstw). Porównano wyposażenie w czynniki produkcji oraz wyniki produkcyjne i ekonomiczne gospodarstw ujętych w systemie polskiego FADN. Największe pogłowie zwierząt z regionu 795 skoncentrowane było w gospodarstwach mlecznych (37%) oraz mieszanych (33%). Najwyższą wielkością ekonomiczną charakteryzowały się gospodarstwa zajmujące się produkcją drobiarską, wynoszącą ponad 180 tys. euro. Drugie pod względem wielkości ekonomicznej były gospodarstwa zajmujące się trzodą chlewną – 51,1 tys. euro, a najniższą wielkość ekonomiczną miały gospodarstwa zajmujące się uprawami polowymi – 12,7 tys. euro, zwierzętami trawożernymi – 13,2 tys. euro oraz mieszane – 13,9 tys. euro.

Wstęp

Produkcja rolnicza stanowi wypadkową wielu czynników, wynikających zarówno ze specyfiki danego terenu, poziomu rozwoju gospodarczego, sytuacji rynkowej oraz stanu polityki rolnej. Dodatkowo w Polsce specyfika rolnictwa polega na jego znacznym rozdrobnieniu agrarnym. Działania prowadzące do zmiany struktury agrarnej w kraju były mniej skuteczne, pomimo przeprowadzonych reform. Na utrzymywanie drobnych gospodarstw rolnych wpłynęły niskie płace chłoporobotników, emerytury i renty pracownicze oraz rolnicze, a także bariera mieszkaniowa w miastach [Zegar 2010]. W Polsce występują województwa, które można zakwalifikować jako rolnicze oraz nierolnicze. Region Mazowsza i Podlasia ma typowy charakter rolniczy. Województwa mające dobre warunki ekonomiczne, a niekoniecznie korzystne warunki przyrodnicze, mogą osiągnąć dobre wyniki w produkcji rolniczej [Nowak 2011]. Jednym ze sposobów poprawy efektywności prowadzonej produkcji jest jej specjalizacja.

Celem badań była ocena wyników ekonomicznych i potencjału produkcyjnego gospodarstw rolnych z regionu Mazowsza i Podlasia ujętych w systemie FADN w 2014 roku.

Material i metodyka badań

Wykorzystano dane udostępnione przez polski FADN. Wybrano region FADN 795 Mazowsze i Podlasie, w którym znajdowały się 4481 gospodarstwa indywidualne [FADN 2016a,b]. Porównano wyniki produkcyjno-ekonomiczne gospodarstw indywidualnych ujętych w systemie polskiego FADN. Analizie poddano zasoby pracy, ziemi rolniczej i kapitału, ich strukturę i relacje między nimi oraz wartość dochodu. Wyniki przedstawiono dla gospodarstw rolniczych pogrupowanych według typu rolniczego i wielkości ekonomicznej. W analizie zgromadzonych informacji posłużono się metodą opisową oraz graficzną i tabelaryczną. Zastosowanie bardziej

zaawansowanych metod statystycznych nie było możliwe ze względu na brak dostępu do danych źródłowych z poszczególnych gospodarstw.

Wyniki

W 2014 roku w zestawieniu regionalnym znalazło się 4498 gospodarstw, w tym należących do osób prawnych 17 gospodarstw. W Polsce region Mazowsze i Podlasie charakteryzuje się największym udziałem gospodarstw gromadzących dane dla potrzeb polskiego FADN (ponad 45%). W grupie tej największą liczbę stanowią gospodarstwa małe od 8 do 25 tys. euro i średnio małe mieszczące się w przedziale 25 do 50 tys. euro. W tabeli 1 przedstawiono rozkład tych gospodarstw w zależności od typu rolniczego i wielkości ekonomicznej, które reprezentują. W analizowanym regionie w przedziale tym najliczniej reprezentowane były gospodarstwa sklasyfikowane ze względu na wielkość ekonomiczną jako małe – 1766 i średnie – 1430, a ze względu na rodzaj prowadzonej produkcji w typie krowy mleczne – 1492 oraz mieszane – 1306.

W analizowanym regionie najliczniejszą grupę stanowiły gospodarstwa zajmujące się produkcją mleka – 1492 (33%) oraz z produkcją mieszaną – 1306 (29%), najmniej zaś było gospodarstw zajmujących się uprawami ogrodnictwymi – 150 (3%) oraz produkcją drobiarską – 22 (0,48%). Najliczniejszą grupą w polu obserwacji polskiego FADN były gospodarstwa mieszane (48%), natomiast drugą grupą pod względem liczebności były gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (20%) [FADN 2016c]. Większość gospodarstw znalazło się w klasach wielkości ekonomicznej do 50 tys. euro, a powyżej 500 tys. euro SO było tylko 9 gospodarstw w próbie. Ze względu na zbyt małą liczbę gospodarstw powyżej 500 tys. euro SO nie było możliwe dokonanie ich analizy.

Najwyższą wielkością ekonomiczną charakteryzowały się gospodarstwa zajmujące się produkcją drobiarską wynoszącą ponad 180 tys. euro, co stanowiło 50% wartości wszystkich gospodarstw. Drugie pod względem wielkości ekonomicznej były gospodarstwa zajmujące się

Tabela 1. Rozkład gospodarstw w polu obserwacji według typów rolniczych i klasy wielkości ekonomicznej w 2014 roku

Table 1. Distribution of farms in the field of observation by agricultural types and economic size class in 2014

Wyszczególnienie/ Specification		Gospodarstwa według klasy wielkości ekonomicznej/ Farms by economic size class						Razem/ Total
		bardzo małe/ very small	małe/ small	średnio małe/ medium small	średnio duże/ medium large	duże/ large	bardzo duże/ very large	
Według rodzaju prowadzonej produkcji/By type of production	uprawy polowe/ field crops	84	401	212	85	36	0	818
	uprawy ogrodnicze/ gardening	2	32	36	42	37	1	150
	uprawy trwałe/ permanent crops	14	152	93	21	4	1	285
	krowy mleczne/ dairy cows	13	344	672	392	71	0	1492
	zwierzęta trawożerne/ herbivorous animals	15	104	33	7	2	1	162
	trzoda chlewna/pigs	1	41	63	76	79	3	263
	drób/ poultry	0	3	2	8	8	1	22
	mieszane/mixed	160	689	319	109	27	2	1306
Razem/Total		289	1766	1430	740	264	9	4498

Źródło/Source: [FADN 2016a, b]

Tabla 2. Wybrane informacje o produkcji w polu obserwacji według typów rolniczych
 Table 2. Selected information on production in the field of observation by agricultural types

Wyszczególnienie/Specification	Jedn./Units	Uprawy polowe/ Field crops	Uprawy ogrodnicze/ Gardening	Uprawy trwałe/ Permanent crops	Krowy mleczne/ Dairy cows	Zwierzęta trawożerne/ Herbivorous animals	Trzoda chlewna/ Pigs	Drób/ Poultry	Mieszane/ Mixed	Razem/ Total
Liczba gospodarstw w próbie/ Number of holdings in sample	szt.	818	150	285	1 492	162	263	22	1 306	4 498
Wielkość ekonomiczna/ Economic size	EUR	12 685,5	45 157	17 898	29 061	13 173	51 142	180 891	13 987	20 620
Powierzchnia użytków rolnych/ Area of agricultural land	ha	17,8	6,8	9,5	20,6	16,0	19,0	25,0	14,0	15,6
Udział gruntów dzierzawionych/ Share of leased land	%	20,5	24,6	10,0	25,9	13,1	25,7	15,3	19,4	20,8
Liczba osób pełnozatrudnionych/ Number of full-time people	AWU	1,54	2,27	2,04	1,79	1,43	1,58	3,27	1,53	1,66
Zwierzęta ogółem/ Total animals	LU	1,1	0,7	0,1	23,5	13,0	53,0	144,3	8,7	12,1
Obsada zwierząt/Stocking density	LU/100 ha	6,3	10,8	1,1	11,5	81,3	277,5	614,0	62,6	78,6
Zboża/Cereals	ha	11,31	2,72	1,08	7,64	5,26	16,2	17,16	8,92	8,32
Uprawy pastwne/Fodder forage	ha	1,42	1,27	0,26	12,29	9,90	1,02	2,72	3,15	4,65
Krowy mleczne/ Dairy cows	LU	0,11	0,11	0,01	15,42	1,2	0,11	0	1,6	3,77
Pozostate bydło/Other cattle	LU	0,41	0,37	0,03	7,89	10,05	0,45	0,02	3	3,5
Drób/Poultry	LU	0,03	0	0	0	0,01	0,01	139,38	0,34	1,43
Trzoda chlewna/Pigs	LU	0,54	0,21	0,03	0,2	0,14	52,41	4,84	3,54	3,24

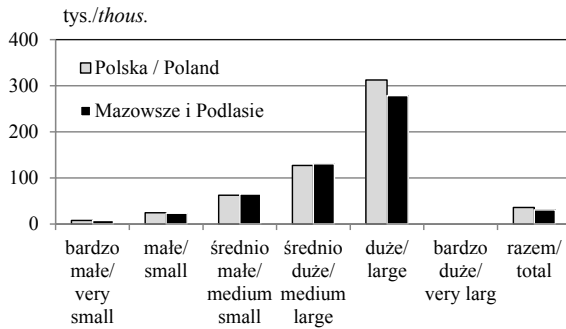
Źródło/Source: [FADN 2016a, b]

trzodą chlewną – 51,1 tys. euro (14%), a najniższą wartością charakteryzowały się gospodarstwa zajmujące się uprawami polowymi – 12,7 tys. euro (3%), zwierzętami trawożernymi – 13,2 tys. euro (4%) oraz gospodarstwa mieszane – 13,9 tys. euro (4%).

Średnio najwięcej ziemi własnej posiadały gospodarstwa zajmujące się produkcją drobiarską – 25 ha oraz chowem i hodowlą krów mlecznych – 20,6 ha. W gospodarstwach zajmujących się produkcją drobiu, trzody chlewnej przypadało najwięcej zwierząt na 100 ha. Największe поголовіe zwierząt znajdowało się w gospodarstwach typu „krowy mleczne” – ponad 37,1% поголовіa zwierząt w regionie. Mniej, bo 33% było w posiadaniu gospodarstw mieszanych. W gospodarstwach typu „uprawy trwałe” nie było w ogóle zwierząt, a w zajmujących się uprawami ogrodniczymi stanowiły tylko 0,2%. Gospodarstwa z produkcją zwierzęcą w większym niż przeciętnie stopniu gospodarowały na gruntach własnych. Grunty dzierżawione stanowiły od 13,1% w przypadku gospodarstw utrzymujących zwierzęta trawożerne do 25,9% w przypadku gospodarstw w typie „krowy mleczne”. Grunty dzierżawione w grupie gospodarstw z produkcją zwierząt ziarnożernych „drób” stanowiły 15,3% powierzchni gospodarstwa, a „trzody chlewnej” 25,7%.

W zależności od typu rolniczego liczba pełnozatrudnionych wynosiła od 1,43 w przypadku gospodarstw typu „zwierzęta trawożerne” do 3,27 osób w typie „drób”. W gospodarstwach o profilu produkcyjnym „drób” w największym stopniu korzystano z pracy najemnej (około 50% stanowił udział pracy najemnej). W gospodarstwach z trwałą produkcją roślinną i ogrodniczą udział pracy najemnej wynosił 34 i 31%. W pozostałych gospodarstwach podstawą była praca własna, udział pracy z zewnątrz wynosił jedynie od 1 do 10%. We wcześniejszych badaniach Elżbiety Szymańskiej [2008], w zależności od prowadzonego systemu produkcji świń niższe nakłady pracy wystąpiły w gospodarstwach o otwartym systemie chowu trzody chlewnej. Stanowiły one średnio od 5800 h w 2004 roku do 6000 h w 2006 roku. Przy czym nakłady pracy własnej ukształtowały się na podobnym poziomie w całym analizowanym okresie i wynosiły przeciętnie 3900 h rocznie. W gospodarstwach o zamkniętym systemie produkcji żywca wieprzowego przeciętne nakłady pracy były wyższe o 570 h w 2004 roku i 740 h w 2006 roku. Około 35% nakładów pracy w tej grupie stanowiła praca najemna. W 2014 roku nastąpił znaczny spadek udziału pracy najemnej w analizowanych gospodarstwach wyspecjalizowanych w chowie trzody chlewnej i wyniósł on 142 h, zdecydowanie także zmniejszył się nakład pracy ogółem na gospodarstwo i wynosił 3951 h [FADN 2016a,b].

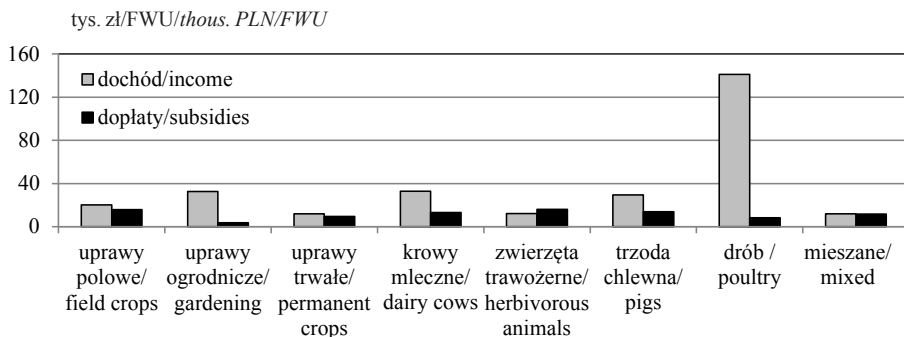
Najbardziej dochodowe okazały się gospodarstwa drobiarskie, które wygenerowały 7-krotnie wyższy dochód niż średnio w gospodarstwach z pola obserwacji regionu Mazowsza i Podlasia. Na drugim miejscu znalazły się gospodarstwa produkujące mleko, średni dochód z gospodarstwa rolnego w podmiotach ukierunkowanych na produkcję mleka stanowił około 1/4 dochodu uzyskiwanego przeciętnie przez gospodarstwa drobiarskie. Jedynie gospodarstwa drobiarskie osiągnęły w 2014 roku dochód wyższy od przeciętnego rocznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, który zgodnie z komunikatem Prezesa GUS wynosiło 45 401,52 zł. Najniższy dochód na 1 osobę osiągnęły gospodarstwa w typie „uprawy trwałe”, „zwierzęta trawożerne” i „mieszane”. Jak wynika z badań przeprowadzonych przez Dionizego Niezgodę [2009], najbardziej ogólne przyczyny zróżnicowania dochodów pomiędzy różnymi grupami gospodarstw wynikały z umiejętności i kompetencji w zakresie wykorzystywania czynników kształtujących popyt i podaż na poszczególne produkty rolnicze wytwarzane i sprzedawane na określonych rynkach przez gospodarstwa. Jak podawali Damian Knecht i Sebastian Środoń [2013], w przypadku trzody chlewnej najlepsze efekty produkcyjne uzyskuje się w tuczu zwierząt pochodzących z własnego chowu, z jednoczesnym wykorzystaniem pasz własnej produkcji. Wielkość gospodarstwa i skala produkcji wiąże się z poniesionymi kosztami działalności i ich strukturą. W dużych gospodarstwach istnieje możliwość specjalizacji produkcji, co w efekcie przyczynia się do większej wydajności, z jednoczesną możliwością obniżenia kosztów jednostkowych. Najwyższy dochód przypadający na jedno gospodarstwo osiągnęły duże gospodarstwa w regionie Mazowsza i Podlasia – 278 741 zł oraz w Polsce – 312 793 zł (rys. 1).

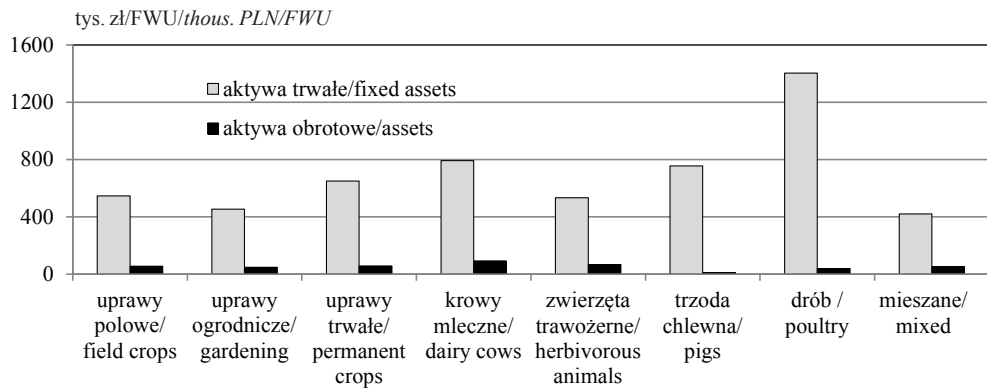
Rysunek 1. Dochód przypadający na jedno gospodarstwo rolne według klasyfikacji wielkości ekonomicznej z pola obserwacji Polskiego FADN region 795 Mazowsze i Podlasie oraz Polski
 Figure 1. Income per one farm according to the economic size classification from the field of observation of Polish FADN region 795 Mazovia and Podlasie, and Poland
 Źródło/Source: [FADN 2016a, b, c]

Kolejnym czynnikiem charakteryzującym sytuację ekonomiczną gospodarstwa rolnego, poza dochodem, jest wysokość dopłat. Dopłaty do działalności operacyjnej stanowiły przeciętnie aż 2/3 dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego w analizowanej grupie. Zdecydowanie wyższe dopłaty w stosunku do dochodu osiągnęły gospodarstwa zajmujące się chowem zwierząt trawożernych, typu rolniczego „uprawy trwałe” oraz gospodarstwa mieszane. Zupełnie po przeciwnej stronie znalazły się gospodarstwa zajmujące się produkcją drobiu (rys. 2). Dopłaty powyżej średniej krajowej uzyskały gospodarstwa średnio małe, natomiast najmniejsze gospodarstwa uzyskały nieco ponad 50% dopłat przypadających średnio na gospodarstwo w regionie FADN 795. Zróżnicowania w wysokości dopłat nie zanotowano w zależności od podziału gospodarstw na typy rolnicze. Najmniejsze płatności osiągnęły gospodarstwa zajmujące się produkcją ogrodniczą (8248 zł), w pozostałych gospodarstwach wysokość dopłat kształtowała się na poziomie od 17 933 zł dla gospodarstw mieszanych do 24 458 zł dla gospodarstw zajmujących się uprawami polowymi, przy średniej w regionie obserwacji wynoszącej 20 205 zł.

Ogólna wartość aktywów była różna w zależności od typu rolniczego i skali prowadzonej produkcji (rys. 3). W gospodarstwach z produkcją zwierzęcą głównym składnikiem aktywów była wartość ziemi oraz posiadanych budynków. Podobne relacje jak w przypadku aktywów ogółem, można zaobserwować również w zakresie aktywów trwałych. Odpowiednia struktura aktywów w gospodarstwach rolnych korzystnie wpływa na efektywność gospodarowania. Aktywa trwałe ze względu na swoją wartość zwykle mają wyższy udział w strukturze aktywów

Rysunek 2. Dochód oraz dopłaty na gospodarstwo rolne według typów rolniczych przypadający na 1 pełnozatrudnionego z pola obserwacji Polskiego FADN region 795 Mazowsze i Podlasie
 Figure 2. Income and subsidies per farm by farm type per full-time employee from the field of observation of Polish FADN in region 795 Mazovia and Podlasie region
 Źródło/Source: [FADN 2016a, b]

Rysunek 3. Aktywa trwałe i obrotowe na gospodarstwo rolne według typu rolniczego przypadające na 1 gospodarstwo z pola obserwacji Polskiego FADN region 795 Mazowsze i Podlasie

Figure 3. Fixed assets and working capital per farm by farm type from the field of Polish observation FADN region 795 Mazovia and Podlasie

Źródło/Source: [FADN 2016a, b]

niż aktywa obrotowe, jednak nadmierny ich udział spowalnia tempo krążenia środków finansowych w gospodarstwie, co niekorzystnie wpływa na funkcjonowanie gospodarstwa. Polskie gospodarstwa indywidualne niestety mają w większości niekorzystną strukturę aktywów, którą można zaobserwować również w badanych gospodarstwach regionu Mazowsza i Podlasia. W analizowanych grupach gospodarstw wartość środków trwałych stanowiła średnio ponad 80% wartości aktywów ogółem. Środki finansowe nieruchomości w trudno zbywalnych aktywach trwałych nie mogą być wykorzystane w bieżącym funkcjonowaniu gospodarstw i nie przyczyniają się do rozwoju tych gospodarstw.

Podsumowanie

Region Mazowsze i Podlasie jest typowym rolniczym regionem, w którym gospodarstwa stanowiły największą część (45%) ogólnej liczby gospodarstw pola obserwacji polskiego FADN. W polu obserwacji największą grupę stanowiły gospodarstwa o mieszanej produkcji roślinnej i zwierzęcej oraz gospodarstwa mleczne (20%). Najwięcej pogłowia zwierząt w regionie 795 było skoncentrowane w gospodarstwach mlecznych – 37% oraz mieszanych – 33%. Najwyższą wielkością ekonomiczną charakteryzowały się gospodarstwa zajmujące się produkcją drobiarską – ponad 180 tys. euro, co stanowiło 50% wartości wszystkich gospodarstw, drugie pod względem wielkości były gospodarstwa zajmujące się trzodą chlewną – 51,1 tys. euro (14%), a najniższą wielkością ekonomiczną charakteryzowały się gospodarstwa zajmujące się uprawami polowymi – 12,7 tys. euro (3%), zwierzętami trawożernymi – 13,2 tys. euro (4%) oraz gospodarstwa mieszane – 13,9 tys. euro (4%).

Poziom dochodu w gospodarstwach zależy od typu rolniczego gospodarstw. Podmioty zaliczane do grupy drób odnotowały najwyższy dochód. Dopłaty do działalności rolniczej stanowiły przeciętnie 2/3 dochodu w analizowanym zbiorze gospodarstw. W gospodarstwach specjalizujących się w chowie zwierząt trawożernych oraz gospodarstwach mieszanych udział dopłat stanowił ponad 50% w dochodach rolniczych. Natomiast w gospodarstwach drobiarskich oraz ogrodniczych wynosił 10.

Literatura/Bibliography

- FADN. 2016a. *Wyniki Standardowe 2014 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN Region FADN 795 Mazowsze i Podlasie. Część I. Wyniki Standardowe* (Standard Results 2014 obtained by agricultural holdings participating in the Polish FADN Region FADN 795 Mazowsze and Podlasie. Part I. Standard results). Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- FADN. 2016b. *Wyniki Standardowe 2014 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN Region FADN 795 Mazowsze i Podlasie. Część II. Analiza wyników standardowych* (Standard Results 2014 obtained by agricultural holdings participating in the Polish FADN Region FADN 795 Mazowsze and Podlasie. Part II. Analysis of standard results). Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- FADN. 2016c. *Wyniki Standardowe 2014 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w Polskim FADN. Część I. Wyniki Standardowe* (Standard Results 2014 obtained by agricultural holdings participating in the Polish FADN. Part I. Standard results). Warszawa: IERiGŻ-PIB.
- Knecht Damian, Sebastian Środoń. 2013. Sytuacja wybranych elementów sektora produkcji mięsa wieprzowego w Polsce na tle najważniejszych producentów w Unii Europejskiej (State of selected branches of pork production sector in Poland compared to the main producers in the European Union). *Journal of Agribusiness and Rural Development* 27 (1): 119-131.
- Nieżgoda Dionizy. 2009. Zróżnicowanie dochodów w gospodarstwach rolnych oraz jego przyczyny (Diversification of income in farms and its causes). *Zagadnienia Ekonomiki Rolnej* 1 (318): 24-37.
- Nowak Anna. 2011. Zmiany wydajności rolnictwa Polski i innych krajów Unii Europejskiej. (Changes in agricultural productivity in Poland and in other European Union) *Zeszyty Naukowe SGGW. Problemy Rolnictwa Światowego* 26 (1): 130-132.
- Szymańska Elżbieta. 2008. Dochodowość gospodarstw trzodowych o różnych systemach produkcyjnych w Polsce po integracji z UE (Profitability of pig farms characterized by different production systems after Polish accession to the EU). *Zeszyty Naukowe SGGW. Problemy Rolnictwa Światowego* 4 (19): 434-443.
- Zegar Józef. 2010. *Struktura obszarowa gospodarstw rolnych w Polsce. Stan i perspektywa zmian* (Area structure of farms in Poland. Condition and perspective of changes). Warszawa: IERiGŻ-PIB.

Summary

The aim of the study was an attempt to assess the economic performance and production potential of pig farms covered by the FADN in 2014 system within the Mazovian and Podlasie region (4,481). This is a comparison of production factors as well as the economic and production results of individual farms engaged in pig production included in the Polish FADN system with individual farms. The largest number of animals from the 795 region was concentrated in dairy farms 37% and mixed farms 33%. The highest economic value (€180,000) was found in poultry farms, which is 50% of the value of all farms. The second largest was pig's farms with the value of €51,100. The lowest value was for farms with field crops (€12,700 (3%), grassroots animals €13,200 and mixed farms €13,900.

Adres do korespondencji
dr inż. Krzysztof Karpiesiuk (orcid.org/0000-0002-7334-5355)
mgr inż. Barbara Jarocka (orcid.org/0000-0002-5753-0577)
Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie
Wydział Bioinżynierii Zwierząt, Katedra Hodowli Trzody Chlewnej
ul. Oczapowskiego 5/359, 10-719 Olsztyn
tel. (89) 523 38 43
e-mail: krzysztof.karpiesiuk@uwm.edu.pl

dr hab. Andrzej Parzonko (orcid.org/0000-0002-8130-0376)
dr inż. Tomasz Kondraszuk (orcid.org/0000-0003-0359-3123)
Szkoła Główna Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie
ul. Nowoursynowska 166
02-787 Warszawa
e-mail: andrzej_parzonko@sggw.pl, tomasz_kondraszuk@sggw.pl